

בראשית יב

- א וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַבְרָם:
לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ.
ב וְאָעֲשֶׂה לְגֹי גְדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְהָ שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה.
ג וְאֶבְרַכְהָ מִבְּרַכֶּיךָ וּמִמְקַלְלֶיךָ אֲאָר וְנִבְרַכְנוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה.
ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי ד' וַיֵּלֶךְ אֹתוֹ לֹט
וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן.
ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לֹט בֶּן אַחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ
וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן.

1. בפסוקים אלו הקב"ה נגלה לאברהם בפעם הראשונה, מצווה אותו ללכת לארץ אשר יראה לו, ומבשר לו כי עתיד לצאת ממנו גוי גדול שיביא ברכה לאנושות כולה. מדוע דווקא אברהם נבחר להיות אבי האומה הישראלית, מה מיוחד בו משאר הצדיקים שקדמו לו, כמו הבל, חנוך ונח? מדוע התורה אינה מנמקת את סיבת בחירתו כשם שנימקה למשל את סיבת הצלת נח ומשפחתו מפני המבול – "ונח מצא חן בעיני ד'"¹, "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלהים התהלך נח"²? מתקבל הרושם שהקב"ה 'נוחת' כביכול על אברהם ונותן לו פקודה. מדוע אין התורה מקדימה לתאר את מעלותיו הייחודיות ואת מעשיו הטובים, מדוע להסתיר את גודלו וצדקותו הרבה, הרי לכאורה התגלות ד' אליו היא בזכות אישיותו הנפלאה? ובלשון המהר"ל:

"תימה הוא שלא זכר הכתוב קודם זה שהיה אברהם צדיק ולכך נגלה עליו השכינה ואמר לו 'לך לך מארצך וממולדתך' וגו', כי בלא זה לא נגלה עליו השכינה ואמר לו לך מארצך לכך ראוי היה לכתוב קודם צדקת אברהם. וכמו שתמצא בנח 'ונח מצא חן בעיני ד'"
ואחר כך כתיב 'אלה תולדות נח נח איש צדיק' הזכיר קודם צדקת נח קודם שהזכיר שדבר ד' יתברך עמו"³.

2. מה משמעות הביטוי "לך לך", מדוע לא נאמר רק 'לך'?
3. "מארצך וממולדתך ומבית אביך" –

¹ בראשית ו ח.

² שם שם ט.

³ נצח ישראל פרק יא ד"ה וכבר הרחבנו.

א. מדוע לא נאמר רק 'לך לך אל הארץ אשר אראך'? ברור מאליה שמי שהולך לארץ אחרת, הוא יוצא מארצו, ממולדתו ומבית אביו.

ב. כשאדם יוצא לארץ אחרת הוא יוצא תחילה מבית אביו, אחר כך מעיר הולדתו ורק לבסוף מארצו. מדוע אם כן הסדר הפוך – "מארצך וממולדתך ומבית אביך"?

4. מדוע הקב"ה לא ציווה את אברהם: **'צא מארצך וממולדתך ומבית אביך ולך אל הארץ אשר אראך'**? מדוע נעדר הפועל 'לצאת' מן הציווי?

מבחינה לשונית טבעי יותר שמילת היחס 'מ' מתקשרת לפועל 'לצאת' ומילת היחס 'אל' לפועל 'ללכת': צא מ... ולך אל...

יתר על כן, כאשר יש עניין מיוחד ביציאה, התורה נוהגת להזכיר נוסף להליכה. לדוגמה: **"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"**⁴. גם ביציאת אברהם מחרן יש עניין גדול וחשוב:

"אמר לו הקב"ה [לאברהם]: אתה מדקדק במצוותי ואתה יושב עם עכו"ם! צא מביניהן!"⁵.

להתנתקות אברהם מסביבה מנוכרת לאמונתו בדי ולאורח חייו המיוחד, יש ערך בפני עצמו. זאת ועוד, כאשר אברהם אבינו מממש את מצוות ד', התורה מזכירה הן את היציאה הן את ההליכה: **"ויצאו ללכת ארצה כנען"**. מדוע אפוא נעדרת פעולת היציאה מן הציווי עצמו, מהו פשר הפער שבין הציווי למימושו?

5. **"ואעשך לגוי גדול"** – מדוע התורה משתמשת בביטוי "ואעשך" דווקא, ולא 'ואשימך לגוי גדול' או 'ואתנך לגוי גדול' ואפילו לא 'והיית לגוי גדול' או 'גוי גדול ממך יצא'⁶?

ובלשון חז"ל:

"ואעשך – אין כתיב ואשימך, אלא ואעשך"⁷.

כל פעם שהביטוי 'לעשות אדם' מוזכר בתנ"ך מובנו לברוא אדם, ליצור אותו⁸. לדוגמה: **"נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"**⁹ וכן אומר איוב לדי' **"ידיך עצבוני ויעשוני"**¹⁰. לכן הביטוי **"ואעשך"** לכאורה אינו מתאים, שכן אברהם כבר עשוי, כבר נוצר. אילו כוונת התורה הייתה לומר שדי' ייצור מאברהם גוי גדול, היה עליה לכתוב **'ואעש ממך גוי גדול'** ולא **'ואעשך'** שפירושו אעשה אותך.

6. **"גוי גדול"** –

א. במה הוא גדול?

⁴ בראשית כח י.

⁵ תנחומא לך לך א.

⁶ השווה למשל לבראשית יז ו, טז.

⁷ תנחומא שם ג.

⁸ מלבד בפרקנו שנאמר: **"ואת הנפש אשר עשו בחרן"**. וכבר תמהו על כך חז"ל (בראשית רבה לט יד): **"אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה ואת אמר ואת הנפש אשר עשו אלו הגרים שגירו, ואם כן שגירו למה אמר עשו אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגירו כאלו בראו"**.

⁹ בראשית א כו.

¹⁰ איוב יח.

ב. מדוע אברהם אבינו לא יכול להביא ברכה לאנושות כולה לבדו, מדוע יש צורך בגוי גדול דווקא?

7. "אל הארץ אשר אראך" – מדוע אין הקב"ה מגלה לאברהם את יעד הליכתו?
8. יציאת אברהם מחרן מתוארת בפסוק ה – "ויצאו ללכת ארצה כנען". מדוע אם כן מתוארת הליכתו גם בפסוק ד – "וילך אברם כאשר דבר אליו ד"י" טרם יצא בפועל?
9. "ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען" – מחד גיסא אין הקב"ה אומר לאברהם את היעד, ומאידך גיסא, משמע שאברהם ידע כבר ברגע היציאה לאן פניו מועדות. הכיצד?

"ואעשך לגוי גדול"

הביטוי "ואעשך" שמשמעו בריאה ויצירה מלמד שאברהם אבינו הוא יצירה חדשה בעולם. מובא במדרש:

"אמר לו [הקב"ה לאברהם]: אותך אני בורא בְרִיָּה חדשה"¹¹.

אברהם אבינו נברא במתכונת אנושית שונה בתכלית ממה שידע העולם עד כה.

"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד"¹².

אף על פי שכל בני האדם נראים דומים, למעט שינויים סגנוניים, חיצוניים, אל לטעות! אברהם אבינו שונה מהותית מכל אדם אחר עלי אדמות. מהו החידוש הגדול באישיותו, הרי גם נח היה "איש צדיק תמים"!? אומרים חז"ל:

"שהיה מתוקן להדריך כל העולם כולו בתשובה"¹³.

"מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים"¹⁴.

אברהם אבינו הוא צדיק כללי. כלומר הקב"ה ברא אותו במבנה נפש כללי והוא כ"לב שבאומות" המזרים חיים לכל חלקי המציאות אף הרחוקים ביותר. יש לו כוח השפעה על כל העולם ומסוגל להפנות כל רשעי ארץ אל האמונה בדי'. לצדיק כללי יש גם הסתכלות כללית על העולם, הוא מבין ש"כבודו מלא עולם" – שיש נשמה לעולם ויש אמת אחת החורזת את כל חלקיו על כן כל חייו מסורים לגלותה. אבל הצדיקים שידע העולם עד אברהם היו צדיקים פרטיים שלא התרוממו להבין כי מוסריותם וצדקותם תורמות לגילוי כבוד ד' בעולם. הם לא ראו בצדקותם חלק ממגמה כללית החיה בתוך המציאות ומשתוקקת להופיע גם דרכם. לכן התמקדו בתיקון והשלמת

¹¹. תנחומא לך לך ג.

¹². בראשית רבה מב ח.

¹³. שם ל ח.

¹⁴. שם.

אישיותם הפרטית בפני עצמה ולא בתיקון העולם במלכות שדי. אבל אברהם אבינו היה צדיק בעל נפש אוניברסלית. בטבעו "היה מוכן להאיר לעולם מראשו לסופו"¹⁵, דהיינו לגלות את האור הטמון בבריאה כולה. לכן התעניין גם ברחוקים, התפלל עליהם ודאג לקרבם לד'. כל חפצו וכל תאוותו היו לרומם את האנושות כולה להכיר את שם ד' שבה. משום היותו יצירה אלוקית מוחלטת היה אברהם בעל חפץ הטבה כללי. כשם ש"טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו"¹⁶ כך נברא אברהם עם כישרון להיטיב עם הבריות ללא הגבלה. על כן מאברהם עתיד להיוולד "גוי גדול". במה תתבטא גדלותו? אומר המדרש:

"ואעשך לגוי גדול – אמר לו [אברהם לקב"ה]:

ומנח לא העמדת שבעים אומות? אמר לו: אותה אומה שכתוב בה:

"כי מי גוי גדול (אשר לו אלהים קרבים אליו)"¹⁷ אני מעמיד ממך"¹⁸.

עמים גדולים יש לרוב, אף גדולים מעם ישראל. על כן 'גוי גדול' אינו תיאור כמותי, אלא תיאור הגודל הרוחני: קרבת אלוקים. מה משמעות הדבר שד' קרוב לעמו? לעם ישראל יש טבע אלוקי נעלה מאוד המתבטא בשפלות רוח ובענווה גמורה כלפי הרצון האלוקי – "אנא עבדא דקודשא בריך הוא". עם ישראל במהותו נקי וטהור מכל מאווים פרטיים ומלא בצימאון וערגה אין-סופיים להופעת שם ד' בעולם עד כדי נכונות למסור את הנפש ולהקריב הכול למען התגשמות האידיאלים האלוקיים. בזו גדלותנו! הרב קוק אומר:

"אם נדע את גדולתנו אז יודעים אנו את עצמנו,

ועם שישכח את עצמו בודאי הוא קטן ושפל.

רק בשכחת עצמנו הננו נשארם קטנים ושפלים,

ושכחת עצמנו היא שכחת גדולתנו"¹⁹.

גדלותו של עם ישראל אינה יכולה לבוא לידי ביטוי בלא המפגש התודעתי עם חיי העולם הנתועים בתוכו באמצעות לימוד התורה, האמונה וקיום כל מצוותיה. אלו מבררים לו את עצמיותו ומוציאים לפועל את טבעו המקורי – "גוי גדול". מדוע אפוא יש צורך דווקא ב"גוי גדול" כדי לגאול את העולם מחולשותיו? מדוע אברהם אבינו לבדו המוכשר להאיר לעולם מראשו לסופו אינו יכול להביא את הברכה האלוקית לכל משפחות האדמה?

¹⁵. שפת אמת לך לך תרמי"ח.

¹⁶. תהלים קמה ט.

¹⁷. דברים ד ז.

¹⁸. בראשית רבה לט יא.

¹⁹. אורות, אורות התחיה העמ' נה.

הרב קוק מסביר :

”בראשית מטעו [יצירתו] של העם הזה [בימי אברהם אבינו]...
נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול
אשר ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט'.
זוהי השאיפה שבאה מכח... התביעה המוסרית הכוללת והרמה
להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחמריות...
למלואה של שאיפה זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית
וכסא ממלכה לאומית ברום התרבות האנושית...
והאידיאה האלהית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה.
למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצויינים, חסידים ונזירים ואנשי-קדש
חיים באור האידאה האלהית, כי גם עמים שלמים מתוקנים ומשוכללים
בכל תקוני התרבות והישוב המדיני...
הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות”²⁰.

גם צדיק 'ענק שבענקים' כאברהם אבינו לא יוכל לחולל מהפכה מוסרית **שלמה** בעולם, שכן הצדקות תיתפס אז כנחלתם של אנשים יחידים ולא יתברר שהיא אכן מתאימה לחיי ציבור. רק **”גוי צדיק שומר אמונים”** בכל אורחות חייו הלאומיים והמדיניים יוכל להוות דוגמה חיה למין האנושי איך בונים מערכות חיים ציבוריות על אדני הקודש והמוסר. בחייו הלאומיים המוארים באור התורה, עם ישראל מביע אומר חיים: הקדושה בעולם אינה מקרית ואינה נחלת יחידים אלא מהותה של המציאות המתגלה בכל חלקיה ומרחביה.

”בחירה כללית”

שתיקת התורה בנוגע לצדקותו של אברהם אבינו היא שתיקה שכולה דיבור – ”לך דְמיה תהלה”²¹; שתיקה המציירת את מעלתו האלוקית של אברהם ככזו שהיא מעבר למילים. המהר”ל מסביר :

”עיקר הבחירה שבחר ד' יתברך באברהם לא היה בחירה פרטית
[בחירה התלויה במעשים] רק שבחר בו ובזרעו אחריו בחירה כללית [יצירה אלוקית]...
שהבחירה הפרטית הוא לפי המקבל ואם נשתנה המקבל ישתנה הדבר.

²⁰. אורות, למהלך האידיאות בישראל ב עמ' קד.
²¹. תהלים סה ב.

ולכך יתורץ השאלה שלא הזכיר הכתוב צדקת אברהם
קודם שנגלה עליו השכינה ואמר לו 'לך לך מארצך וממולדתך וגו'
שאם כך, היה משמע שלכך נגלה עליו הקב"ה... בשביל זכותו שהזכיר,
ואם כן היה זאת האהבה תלויה בדבר
וכל אהבה התלויה בדבר בטל דבר בטל האהבה...
כי ההפרש [ההבדל] אשר יש בין ישראל לאומות
כי השם יתברך בחר בישראל בעצם ולא בשביל מעשיהם הטובים,
שלא לומר דווקא כאשר הם עושים רצונו של השם יתברך אז בחר בהם,
ולא כאשר אין עושים רצונו"²².

בחירה פרטית היא העדפת אדם בזכות מעשיו הטובים ותכונותיו הנעלות. לכן אם התוכן החיובי לא יבוא לידי ביטוי בטלה הבחירה. בחירה כללית היא בחירה נצחית, שפירושה יצירה אלוקית. נוצרה הוויית חיים אלוקית שלמה ומוחלטת שאיננה מקבלת שינוי לעולם ואינה תלויה בכל גילוייה, אף לא בקיום תורה ומצוות. יוצא אפוא שאין אפשרות לנמק את סיבת בחירת אברהם לאבי האומה הישראלית, ולא את סיבת בחירת עם ישראל לעם ד'. משל למה הדבר דומה? לכן שישאל את אימו: למה את אוהבת אותי? אין ספק ששאלה זו תביך מאוד את האם. וכי מה תשיב לו, 'כיוון שאתה חייכן וסימפטי?' או 'מפני שאתה עוזר לי?'... מובן שכל תשובותיה של האם יהיו חלקיות. האם כאשר הבן לא יחייך ולא יעזור, האם לא תאהב את בנה? הקשר בין אם לבן הוא קשר עצמי נשמתי, לכן אי אפשר להסביר אותו ולא ניתן לנמק את האהבה. הסיבה שהאם אוהבת את בנה היא עצם היותו בנה. כן הדבר ביחס שבין הקב"ה לאברהם ולעם ישראל בכלל. הקשר לקב"ה הוא קשר עצמי ומהותי שאינו תלוי כלל במעשים; קשר אמיץ ונצחי, למעלה מכל שכל והיגיון. עם ישראל במהותו, באופן שבו נוצר, מגלם את תכונות ה'אבא' – "כי אל חי בקרבכם"²³. ישראל הם ביישנים, רחמנים וגומלי חסדים וכך מופיע שמו של הקב"ה בעולמו. אף על פי שעם ישראל מובטח שהקשר לריבונו של עולם לא יינתק לעולם – "כי לא יטש ד' עמו ונחלתו לא יעזב"²⁴, כל שאיפת חייו וערגת נשמתו היא לבטא **במעשיו** את האהבה, שימים רבים לא יוכלו לכבותה ונהרות לא ישטפוה'. בלי קיום תורה ומצוות תוכן הבחירה לא יוכל לבוא לידי ביטוי. כאשר התורה מסתירה את צדקותו של אברהם היא מלמדת שכל מידותיו הטובות והנעלות וכל מעשיו הנאים אינם הסיבה לבחירתו אלא תוצאה ממנה.

²². נצח ישראל פרק יא ד"ה וכבר הרחבנו.

²³. יהושע ג י.

²⁴. תהלים צד יד.

”וילך אברם כאשר דבר אליו ד”

בציווי האלוקי לאברהם נאמר: ”לך” בלבד ולעומת זאת בעת מימושו נאמר ”ויצאו ללכת”. פעמים שהיציאה מורה על השתחררות מתוכן מסוים²⁵, התנתקות מן המקום ועזיבתו. מבחינה מעשית אברהם אכן יוצא מחרן, עוזב את אנשיה ומתנתק מתרבותם. הוא פונה להקים מסגרת חיים חדשה בארץ ישראל בעלת ייחוד לאומי-אלוקי, שונה בתכלית מזו של האומות. אולם במחשבה האלוקית העומדת ביסוד היציאה מחרן, אין חלילה שום ממד של התנתקות. עם ישראל אינו נוטש את האומות ומזניחן. אדרבה, עם ישראל הוא ה'לב' שבהן²⁶, חלק אורגני מהמערכת הכלל-עולמית. דווקא מתוך שייכותו העמוקה אל כלל האנושות ואחריותו כלפיה, הוא נדרש לנקוט צעדים של התבדלות. רק כאשר הלב חי את תכונתו וממלא את תפקידו בשלמות, ללא טשטוש והפרעות של כוחות מן החוץ, אזי זורמים ממנו חיים בריאים ושלמים לכל הגוף²⁷.

כדי להאיר את המציאות באור האידיאה האלוקית ולהביאנה ליחיי חופש מלאי הוד ועדן, נחוץ ציבור בעל מדינה פוליטית וכיסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, אשר האידיאה האלוקית היא נר לרגליו²⁸ ומופיעה בחייו בהארה שלמה. לא התנתקות מאומות העולם היא המטרה העומדת ביסוד המחשבה האלוקית לעזוב את חרן, אלא אמצעי להתחברות נכונה עימהן בתור משפיעים ומאצילים עליהם, על כן בדבר ד' לאברהם נעדר הציווי 'צא'.

”מארצך וממולדתך ומבית אביך” – מילים אלו אינן מתארות את המסלול המעשי של ההליכה; שאם כך, תחילה יוצא אדם מבית אביו, אחר כך ממולדתו ורק לבסוף מארצו. הסדר הפוך משום שהוא מתאר את תהליך ההתרחקות הנפשית של אברהם מכל סגנון החיים הארצי, הלאומי של ארם וההתנתקות מכל השפעותיו התרבותיות החודרות עד המעגלים הפרטיים של העיר והמשפחה²⁹.

”וילך אברם כאשר דבר אליו ד” – תיאור זה נכתב בין ציווי ד' לאברהם ”לך לך” ובין יציאתו בפועל. זאת על אף שמן ההמשך ברור שאברהם אכן נענה לצו ד', לכן מילים אלו מיותרות לכאורה. יתר על כן, כיצד התורה מתארת את הליכת אברהם טרם יצא?
גם כאן מילים אלו אינן מתארות את ההליכה המעשית, אלא את הדבקות הרעיונית של אברהם בעצת ד'. אברהם אבינו הולך אחר ד' מתוך הזדהות גמורה עם מצוותו וייעודיה.
יתר על כן, במבט ראשון היה אפשר לחשוב שאברהם אבינו הולך לארץ בגלל ההבטחות המרשימות שקיבל מד' שיברכו ויגדלו, ומי לא יאות לילך אחר רוב טובה!?
אולם, 'אור החיים' הקדוש מדייק שלא נאמר 'וילך אברם כאשר אמר אליו ד', אלא דווקא ”כאשר דבר אליו ד”, על אף שבפתיחת הפרק נאמר דווקא ”ויאמר ד' אל אברם”. דיוק זה מלמד שאברהם אבינו לא יצא לדרכו מצד שום שיקול תועלת. לא האמירה שהיא לשון רכה ונעימה הניעה אותו אלא הדיבור, הציווי עצמו – גזרת מלכו של עולם.

²⁵ עיין למשל נ' גאל-דור, קום לך אל נינוה תשע"ד עמ' 66 שאלה 4 ועמ' 69 ויצא יונה מן העיר וישב מקדם לעיר.

²⁶ כוזרי מאמר ב לו.

²⁷ על המגמה האוניברסלית שבהיבדלות של עם ישראל עיין בהרחבה: מדבר שור דרוש כב. אבנר שלו, נלכה עד הרא"ה א', עיון בפרשת השבוע על פי כתבי הרא"ה קוק זצ"ל, תשס"ג עמ' 228-229.

²⁸ על פי אורות, למהלך האידיאות בישראל ב עמ' קד.

²⁹ על פי פירוש הכתב והקבלה לפסוק א.

”והוא יש לך לדעת כי כל מקום שיאמר הכתוב דבור יגיד על דבר קשה
והאמירה היא רכה וכאן הזכיר בתחלת הפרשה זיִאמר ד”
לצד שכל הדבר הוא להנאת אברהם, ובמעשה אברהם אמר ‘כאשר דבר’
פְרוש שעשה הדבר לצד גזרת מלך עליו ולא לתועלת הנמשך לו ממנו”³⁰.

”לך לך”

רש”י הבין שהציווי ”לך לך” מובנו : לך בשבילך, למענך.

”לך לך – להנאתך ולטובתך”.

וכי הנאתו וטובתו הפרטית של אברהם הן ‘הנושא’?! והלא הופעת עם ישראל וקידוש השם בכל
מרחבי המציאות הוא העניין המרכזי של הפסוקים. יתר על כן, וכי אברהם אבינו זקוק לפיתוי כדי
שיעשה רצון ד’?
דברי הרמב”ם³¹ שהוזכרו בהקדמה לפרשה הם אבן יסוד בגישה לסיפורי האבות: טובה והנאה
אחת יש לאברהם אבינו והיא ”המצאת אומה שתדע את ד’ ותעבדהו”³². אם עניין זה מתקדם
ויוצא אל הפועל, זו ההנאה הגדולה ביותר של אברהם, ואין קץ לאושרו. כל דבר שמקדם את
הופעת שמו של הקב”ה בעולם גורם לצדיקים האמיתיים את האושר הגדול ביותר³³.
כשרש”י פירש ”להנאתך ולטובתך” הוא לא חש כל בעיה, כיוון שהוא בעצמו חדור היה בהכרה
המרוממת של ערך חיי האבות ומדרגת חייהם הנעלה. הוא ידע היטב מהם הנאה וסיפוק בחיי
”האדם הגדול בענקים”³⁴.

את הציווי ”לך לך” ניתן להבין באופן נוסף: ”לך” – לאן? ”לך” – לעצמך!
כך מסביר האלשיך הקדוש:

”אך בלכתך אל הארץ אתה כהולך ומתחבר אל עצמך ושורשך.
וזהו לך לך... כי איכותך מתעלה ומתקדש ומשתלם בזה.
הנה כי אין עצמותך בחוץ לארץ כעצמותך בארץ”³⁵.

³⁰ . אור החיים לפסוק ד ד”ה עוד ירצה.

³¹ . מורה נבוכים ח”ג נא.

³² . שם.

³³ . בראשית רבה מא א: ”אף צדיקים יש להן תאוה, ומהי תאותן? הקב”ה. שנאמר ‘קוה קוית ד’ (תהלים מ ב)“.

³⁴ . בראשית רבה יד ו.

³⁵ . אלשיך לפסוק א.

הקב"ה מבהיר לאברהם שההליכה לארץ היא הליכה אל מה שהוא באמת, אל מיצוי עצמיותו האלוקית. היציאה מחרן היא השחרור מכל מה שזר לאברהם אבינו ומנוכר לטבע נשמתו, ואילו ההליכה לארץ ישראל היא המפגש עם תוכן חייו העצמי, עם נשמתו בהארתה השלמה. המקום היחיד עלי אדמות שבו יוכל אברהם להגיע למימושו העצמי הוא "הארץ אשר אראך". מובא בספר אורות של הרב קוק:

"יצירה עצמית ישראלית, במחשבה ובתוקף החיים והמפעל,

אי אפשר לישראל אלא בארץ ישראל"³⁶.

רק בארץ ישראל "הקשורה בקשר חיים עם האומה"³⁷ תוכל האומה לממש את טבעה העליון, לפרוח ולשגשג. כשם שכל עץ ושיח זקוקים לתנאי גידול מיוחדים; לסוג קרקע מסוים ולסוג אקלים מסוים כדי לצמוח ולהתפתח כראוי, כך עם ד' אינו יכול לצמוח אלא בארץ ד' – ארץ בעלת סגולות אלוקיות – ארץ אשר בה השכינה שורה ו"עיני ד' אלהיך בה מרשית השנה עד אחרית שנה"³⁸. סגולותיה האלוקיות של הארץ מאפשרות להוציא לפועל את תכונותיה האלוקיות של האומה ואת ייעודה האלוקי.

"אל הארץ אשר אראך"

מצד אחד הקב"ה לא מגלה לאברהם אבינו את יעד הליכתו – "אל הארץ אשר אראך", אולם מצד שני, כאשר אברהם יוצא לדרכו כתוב: "ויצאו ללכת ארצה כנען ויבואו ארצה כנען". כלומר, אברהם ושרה הגיעו למקום שאליו התכוונו ללכת מרגע יציאתם. כיצד אפוא ידעו ללכת לארץ ישראל אף על פי שהקב"ה לא גילה להם לאן עליהם להגיע? הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל מסביר:

"באופן קטנוני ונורמלי, כשאדם מקבל משמעת ופקודה,

חייבת להיות פקודה ברורה: לך מפה למקום פלוני.

אבל כאן אנו פוגשים נשמה בעלת שייכות ודבקות מיוחדת לרבונו של עולם,

כך שמתוך הפעולות, הפסיעות והצעדים שלה היא מגיעה 'אל הארץ אשר אראך'.

מתוך פסיעותיך תתגלה כבר ההנחיה האלוקית"³⁹.

בדבקותו המוחלטת של אברהם אבינו בד' הוא נמשך בטבעיות לכל עניין שבקדושה. חושי הקודש שלו מכוונים אותו לארץ ישראל.

³⁶. אורות, ארץ ישראל ג, עמ' י.

³⁷. שם שם א עמ' ט.

³⁸. דברים יא יב.

³⁹. שיחות הרב צבי יהודה בראשית עמ' 128.

רש"י בעקבות חז"ל מביא סיבה נוספת לכך שהקב"ה לא גילה לאברהם את הארץ:

"כדי לחבבה בעיניו".

ויש להקשות:

כדי שדבר מסוים יתחבב על אדם הוא חייב להכירו, לדעת עליו נתונים כלשהם שיגרמו לו לחוש כלפיו שייכות וחובה. כיצד אם כן אמורה ארץ ישראל להתחבב בעיני אברהם אם הקב"ה מסתיר אותה ממנו, ואינו מגלה לו מאומה על אודותיה?
אומנם נכון שמעצם הציווי האלוקי ללכת אל הארץ, היא כבר יכולה להתחבב עליו, כיוון שזו הארץ שד' רוצה שילך אליה. אולם 'אור החיים' הקדוש על הפסוק מסביר שבעצם אמירת ד' לאברהם "אל הארץ אשר אראך" כבר גילה לו עניין יסודי ומהותי ביותר בנוגע לארץ:

"אל הארץ אשר אראך – פרוש ראויה לך ואתה ראוי לה,

ושעור [פירוש] התיבה [המילה 'אראך'] הוא אַרְאָה אֹתְךָ לֵה וְאַרְאָה אֹתְךָ לְךָ,

כי זה בלא זה אינם ראויים להשראת שכניה".

למילה "אראך" שני מובנים:

א. אני אראה לך אותה. ב. אני אראה אותך לה.

המובן הראשון פשוט יותר להבנה, אולם מה פירוש הדבר שהקב"ה יראה לארץ את אברהם? וכי יכולה היא לראותו?!

יסוד עמוק טמון כאן. כשאברהם יגיע לארץ, היא 'תראה' אותו – תחוש ותזהה אותו. ללמדנו שארץ ישראל איננה רק מקום גיאוגרפי, אלא ארץ הקשורה בקשר חיים עם האומה הישראלית. זו ארץ ש'נושמת' את בניה ו'מרגישה' את העם היושב עליה. כך משמע גם מן הקללות שבפרשת 'בחוקותי'. שם נאמר: "והשמתני אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה"⁴⁰. אומנם חורבן הארץ הוא דבר נורא, אך מידה טובה לישראל מקופלת בקללה⁴¹. האויבים לא ימצאו בה נחת והיא לא תתן את פירותיה בעין יפה לעם זר. ארץ ישראל היא כאם לבניה שרק בלידתה אותם היא מניבה חלב. יוצא אפוא שבעצם העובדה שהקב"ה אמר לאברהם ש'ראה אותו לארץ, אברהם כבר קלט את איכותה: ארץ בעלת נשמה שיש לה יחס כלפי בניה, שהיא ובניה זו מציאות אחת לגמרי – "כי זה בלא זה אינם ראויים להשראת שכניה". בכוחה של ידיעה זו לחבב את הארץ בעיני אברהם.

נשאלת השאלה: מדוע חשוב כל כך לקב"ה לחבב את הארץ בעיניו, מה יוסיפו רגשות החובה לארץ? מדוע לא די שאברהם יגיע אליה רק מצד מימוש הציווי האלוקי?
נסביר זאת על דרך משל לבעל ואישה החיים ביחד תחת קורת גג אחת, אבל אין ביניהם רגשות חיבה. והלוא זה דבר נורא! מדוע?

⁴⁰. ויקרא כו לב.

⁴¹. עיין רש"י ויקרא שם.

רגשות החיבה מבטאים את עומק הקשר הנשמתי שבין האיש לאשתו ואת היותם ישות אחת. על כן בהעדרם הקשר ביניהם הוא שיתופי, חיזוני. גם רגשות החיבה כלפי ארץ ישראל חושפים את קשר החיים לארץ. הם מבררים שארץ ישראל אינה רק שטח מגורים, ומצע להתבססות כלכלית, אלא ארץ המוציאה לפועל את נשמת האומה, שהיא והאומה הם מציאות אחת לגמרי. לכן כל מטר נוסף של קרקע בארץ ישראל תחת ריבונות ישראלית איננו תוספת שטח כי אם הוספת חיים, תוספת שכינה והופעת שם ד'.

רבי יהודה הלוי בספר ה'כוזרי' אומר, שהגאולה תבוא כאשר ישראל ישתוקקו לארץ הקודש: "כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף"⁴² – שנאמר "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו"⁴³. מניין לריה"ל הביטחון שכך יהיה, מי ערב שבבני ישראל תופיע שקיקה לארץ לאחר שנות גלות ארוכות של ניתוק ממנה?

רגשות החיבה לארץ ישראל שהתעוררו אצל אברהם אבינו בדרכו אליה, הטביעו עמוק בשורשיה של האומה את הגעגוע הפנימי וקשר החיים העצמי לארץ ישראל. רגשות קודש אלו אל ארץ החיים בגרעין האומה, עתידים להתפתח בה במהלך הדורות עד שיכספו אליה תכלית הכוסף.

⁴². כוזרי מאמר ה כו.

⁴³. תהלים קב טו.

